

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ: НАПРЯМКИ ТА ЗАВДАННЯ

management in higher education (the Ukrainian case). *Amazonia Investiga*. 2023. № 12 (61). pp. 212–223.

REFERENCES

1. Korets, M. & Tytova, N. (2021). Orhanizatsiia intehrovanoi osvıtno-naukovo-vyrobnychoi systemy tsilovoi pidhotovky pedahohiv profesiinoho navchannia [Organization of an integrated educational-scientific-production system of targeted training of teachers of vocational training]. *Interdisciplinary studies of complex systems*. No. 19. pp. 80–93. [in Ukrainian].
2. Liubarets, V.V. (2018). Osoblyvosti profesiinoy pidhotovky menezheriv sotsiokulturnoi diialnosti dlia industrii hostynnosti [Peculiarities of professional training of managers of socio-cultural activities for the hospitality industry]. *Higher education of Ukraine: theoretical and scientific method. magazine*. No. 4. pp. 56–61. [in Ukrainian].
3. Liubarets, V.V. (2018). Profesiina pidhotovka maibutnikh menezheriv sotsiokulturnoi diialnosti dlia industrii hostynnosti: teoretychni obgruntuvannia [Professional training of future managers of socio-cultural activities for the hospitality industry: theoretical justifications]. Sumy, 382 p. [in Ukrainian].
4. Suladii, I. (2021). Demokratyzatsiia yak vidpovid osvity na vyklyky hlobalizovanoho svitu [Democratization as a Response to Education to the Challenges of a Globalized World]. *Teacher professionalism: theoretical and methodical aspects*. Vol. 14 (part 2). pp. 35–44. [in Ukrainian].
5. Syladii, I.M. (2020). Hlobalizatsiia systemy osvity: mekhanizmy demokratychnoi modernizatsii [Globalization of

the education system: mechanisms of democratic modernization]. Uzhhorod, 376 p. [in Ukrainian].

6. Tytova, N.M. (2018). Teoretyko-metodychni osnovy psykholoho-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh pedahohiv profesiinoho navchannia [Theoretical and methodological foundations of psychological and pedagogical training of future teachers of vocational education]. Kyiv, 351 p. [in Ukrainian].
7. Tolochko, S.V. (2019). Kontseptsii ta metodyka formuvannia naukovy-metodychnoi kompetentnosti vykladachiv u systemi pislidiplomnoi pedahohichnoi osvity [Concept and method of formation of scientific and methodical competence of teachers in the system of postgraduate pedagogical education]. Kyiv, 376 p. [in Ukrainian].
8. Tolochko, S.V. (2021). Naukovy-metodychna kompetentnist vykladacha-nastavnyka yak providnyi instrument vzaiemodii, efektyvnosti i spadkoiemnosti pedahohichnykh tradytsii [Scientific and methodological competence of the teacher-mentor as a leading tool of interaction, efficiency and continuity of pedagogical traditions]. *Current issues of humanitarian sciences*. Vol. 36. pp. 222–228. [in Ukrainian].
9. Ridei, N., Tytova, N., Humeniuk, T., Ishchenko, S. & Sheremetieva, S. (2023). The main ways to solve the problems of document management in higher education (the Ukrainian case). *Amazonia Investiga*. No. 12 (61). pp. 212–223. [in English].

Стаття надійшла до редакції 15.11.2023

УДК 376.3+37.013

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.292240>

Наталія Матвєєва, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ: НАПРЯМКИ ТА ЗАВДАННЯ

У статті розглянуто зміст та основні завдання психолого-педагогічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Основна мета полягає у розкритті напрямів психологічної допомоги та педагогічної підтримки дітям з порушеннями розвитку з боку команди фахівців супроводу у процесі навчання, виховання і розвитку в умовах закладу загальної середньої освіти. Проаналізовано особливості практичної роботи команди супроводу, виокремлено актуальні завдання, шляхи їх реалізації на сучасному етапі.

Ключові слова: супровід; психологічна допомога; педагогічна підтримка; взаємодія; командна робота; розвиток; корекція.

Рис. 1. Літ. 7.

Nataliia Matveieva, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the
Pedagogy of Primary Education Department,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF YOUNG SCHOOL STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS: DIRECTIONS AND TASKS

In the article, the author reveals the main functional and content characteristics of the team of specialists in the psychological and pedagogical support of students with special educational needs. The most urgent tasks at the current stage are singled out; the ways of their implementation in school practice are established. Attention is focused on the regulatory and legal foundations of the organization and implementation of psychological and pedagogical support for schoolchildren with special educational needs. Current problems regarding the provision of quality educational services, the creation of a favorable psychological climate, the provision of correctional and developmental services to this category of persons in the process of joint learning with peers are

considered. The directions of scientific research on this problem are analyzed, and their main aspects are highlighted. The relevance of this issue, its special importance in the creation of a new Ukrainian school was noted.

The organizational and pedagogical conditions, their functional purpose in ensuring quality education, upbringing and development of children who have reached school age with personal educational needs are revealed. It has been established that psychological and pedagogical support of persons with personal educational needs is the design of an educational environment that allows children with developmental disabilities to study successfully in the circle of peers, to satisfy their own interests; the opportunity to support education seekers in conditions of various influences, to provide effective psychological assistance, to promote successful adaptation. The main principles of organizing psychological and pedagogical support for students with special educational needs are analyzed and highlighted. In accordance with the conceptual provisions of the main normative documents, which are decisive in this context, the variable and permanent composition of the team, the peculiarities of practical work with students, parents and colleagues in the process of carrying out educational and educational, correctional and developmental, consulting, search and other types of activities by members are determined teams. The actual, perspective and operational directions of the support team members' work have been revealed, ways to improve the efficiency of their practical work at the current stage have been determined.

Keywords: support; psychological assistance; pedagogical support; interaction; teamwork; development; correction.

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування освіти та створення на цій основі нової української школи головним завданням виступає залучення до навчання усіх без винятку дітей шкільного віку і надання їм якісних освітніх послуг. Зокрема актуалізуємо створення сприятливих умов навчання, виховання та розвитку особистості задля досягнення нею успіхів у подальшій життєдіяльності. У контексті означеного організація освітнього процесу дітей з особливими потребами потребує перегляду традиційних форм та методів, прийомів навчання і виховання, а також напрямів здійснення виховного впливу, вибору стратегій комунікації та стилів міжособистісної взаємодії, заходів щодо підготовки сприятливого толерантного освітнього середовища закладу освіти. Сучасні школи реалізують основні завдання державної політики України, спрямованої на сприяння адаптації, соціалізації, самореалізації кожного здобувача освіти, незалежно від його навчальних можливостей, специфіки розвитку та наявності порушень, задатків і здібностей, віку, стану здоров'я тощо. Ці й інші напрями освітнього розвитку нашої держави чітко прописані у низці нормативно-правових документів про освіту, а саме: законах України "Про освіту", "Про дошкільну освіту", "Про загальну середню освіту", Концепції НУШ, Концепції розвитку інклюзивної освіти в Україні, Державному стандарті загальної середньої освіти тощо. Вищезазначені документи акцентують увагу на тому, що стрижневим завданням виступає всебічний розвиток особистості шляхом набуття та розширення базових знань, формування практичних умінь і навичок учнів, розкриття природних задатків та здібностей, виховання неповторної талановитої особистості, здатної бути корисною собі, навколишнім, народу, всьому суспільству.

Аналіз основних досліджень і публікацій з означеної проблеми засвідчує неабиякий інтерес до неї громадськості, науковців, теоретиків й практиків. Зокрема означене питання у своїх працях порушували В. Бондар, Л. Будяк, Л. Даниленко, В. Засенко,

Т. Ілляшенко, А. Колупаєва, Г. Кравченко, В. Липа, А. Міненко, Л. Міщик, Ж. Романчак, Ю. Найда, А. Обухівська, Н. Слободянюк, Н. Софій, Н. Стадненко, Л. Савчук, Г. Сіліна, О. Таранченко, О. Хохліна, А. Шевцов. Науковці досліджували його різні аспекти, як-от:

– особливості організації навчання та виховання школярів з особливими освітніми потребами в умовах закладу загальної середньої освіти (А. Колупаєва, Л. Савчук, Н. Слободянюк);

– напрями корекційного впливу на учнів, організація корекційного виховання (Т. Ілляшенко, Л. Куненко, Д. Шульженко та ін.);

– упровадження різноманітних методик навчання та виховання учнів з різними нозологіями (С. Конопляста, С. Коробко, Б. Коваленко, В. Тарасун, Н. Чередниченко, М. Шеремет та ін.);

– забезпечення закладів загальної середньої освіти висококваліфікованими кадрами (Л. Міщик, Н. Софій);

– сприяння адаптації та соціалізації дітей з порушеннями розвитку в інклюзивному процесі (І. Бех, М. Боришевська, Д. Величко, С. Голумбевська та М. Савчин);

– створення комфортних умов, толерантного освітнього середовища (І. Бех, Б. Гершунський, О. Грива).

Мета статті – розкрити основні завдання і напрями організації та здійснення психолого-педагогічного супроводу школярів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного процесу.

Виклад основного матеріалу. Реалії сьогодення засвідчують, що залучення дітей шкільного віку з різними видами порушень розвитку на навчання до закладів загальної середньої освіти – не лише вимога часу, а й нагальна особистісна потреба здобувачів освіти щодо задоволення інтелектуальних та пізнавальних інтересів, соціалізації і самореалізації. З одного боку, це вимагає аналізу широкого кола проблем, що виникають у результаті цього процесу, а з іншого – вибору шляхів підвищення ефективності навчально-виховної діяльності шкіл та забезпечення

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ: НАПРЯМКИ ТА ЗАВДАННЯ

сприятливих умов на основі принципів дитиноцентризму, природовідповідності, самоцінності дитинства, гуманізму: “Інклюзивні освітні заклади повинні забезпечити спектр необхідних послуг відповідно до різних освітніх потреб таких дітей... Інклюзивне навчання – гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання. Навчання відбувається за індивідуальним планом, забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом...” [6, 8]. Державний стандарт загальної середньої освіти вказує на потребу особистісного підходу, шанобливого ставлення до потреб та можливостей кожного здобувача освіти: “Визнання унікальності та обдарованості кожної дитини; ...цінність дитинства, що оберігається шляхом встановлення освітніх вимог, які відповідають віковим особливостям дитини, визнання прав дитини на навчання через діяльність, зокрема гру, обмеження обсягу домашніх завдань для збільшення часу на рухову активність і творчість дитини; радість пізнання; ...розвиток вільної особистості шляхом підтримки самостійності, незалежного мислення, оптимізму та впевненості в собі...” [3]. Так, нині ефективність практичної діяльності школи залежить від низки чинників, як-от: комфортних умов і сприятливої психологічної атмосфери, злагодженої роботи всього педагогічного персоналу й інших фахівців, своєчасної організації та здійснення психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з різними нозологіями. Загалом науковці розмежовують декілька складових успішного навчання та виховання учнів з порушеннями розвитку, до яких відносять організаційно-педагогічні умови різного функціонального призначення, зокрема такі:

I. Організаційно-методичні (діяльність медико-психолого-педагогічної служби, створення сприятливого освітнього середовища, участь батьків у навчально-виховному процесі).

II. Корекційно-розвивальні (здійснення індивідуального, особистісно-орієнтованого, диференційованого підходу; використання корекційно-розвивальних програм).

III. Навчально-дидактичні (забезпечення закладу освіти висококваліфікованими кадрами, підвищення їх професійного рівня, формування здатності співпрацювати у команді, накреслення основних завдань, укладання змісту та вибір форм психолого-педагогічного супроводу тощо) [1, 10].

Зокрема психолого-педагогічний супровід передбачає системну діяльність фахівців різного профілю (приміром, психолога та педагога) задля створення сприятливих соціально-психологічних умов навчання, виховання, взаємодії учнів з особливими потребами, що, своєю чергою, сприятиме їхньому гармонійному особистісному розвитку. Вважаємо, що

психолого-педагогічний супровід є багатоаспектним, позаяк містить у собі декілька значень. До прикладу, це своєрідне проєктування освітнього середовища, що дає змогу дітям з порушеннями розвитку успішно навчатися у колі однолітків, задовольняти власні інтереси. Натомість це можливість підтримати означену категорію здобувачів освіти в умовах різних впливів, надати дієву психологічну допомогу, сприяти успішній адаптації тощо [2, 12].

Діяльність членів команди психолого-педагогічного супроводу визначається концептуальними положеннями Наказу МОН України “Про затвердження примірною положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП в закладі загальної середньої та дошкільної освіти” від 2018 р. за № 609 [6]. Відповідно до означеного документа, принципами, на яких ґрунтується вся діяльність команди супроводу школярів з особливими освітніми потребами, є:

– шанобливе ставлення до особистості здобувача освіти, визнання її неповторності й унікальності, несхожості та самоцінності;

– сприяння задоволенню різного спектру інтересів учнів із порушеннями розвитку, створення сприятливого психологічного клімату у закладі освіти (попередження появи цькування, булінгу, дискримінації);

– надання якісних послуг здобувачам освіти;

– залучення батьків учнів з порушеннями розвитку до участі у навчально-виховному процесі та розроблення індивідуальної програми розвитку дитини (ІПР);

– конфіденційність, дотримання морально-етичних принципів [5], вибір комунікативних стратегій та моделей поведінки персоналу;

– організація міжвідомчої співпраці [6].

Окрім того, склад команди психолого-педагогічного супроводу відповідно до положень названого нормативного документа може бути як постійним, так і змінним, як-от:

а) постійний склад: керівник закладу освіти (заступник з навчально-виховної роботи), вчитель початкових класів (класний керівник), інші педагоги, асистент вчителя, практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог, вчитель-реабілітолог, батьки учнів з особливими освітніми потребами;

б) змінний склад: медичний працівник закладу загальної середньої освіти, лікар, асистент дитини, фахівці соціальних установ та служби у справах дітей тощо [6].

Головна мета психолого-педагогічного супроводу учнів з порушеннями розвитку – це подолання будь-яких перешкод, що виникають у процесі навчально-пізнавальної, комунікативної, ігрової, творчої, суспільно-корисної та трудової діяльності здобувачів освіти й створення комфортних умов гармонійного розвитку особистості. Загалом члени команди пси-

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ: НАПРЯМКИ ТА ЗАВДАННЯ

холого-педагогічного супроводу мають на меті реалізувати низку поставлених завдань, а саме:

– пошук та збір інформації (медичні показники особистості; виокремлення труднощів у навчанні, спілкуванні; дані про освітні потреби й результати моніторингу виконання індивідуальної програми розвитку);

– методична підтримка педагогів закладу щодо навчання, виховання та розвитку учнів з різними нозологіями;

– забезпечення відповідних умов інтеграції учнів з особливими освітніми потребами в освітнє середовище [5];

– організація та проведення консультацій і просвітницької діяльності з питань навчання, виховання, розвитку та корекції порушень;

– інформаційно-просвітницька діяльність [6].

Загалом психолого-педагогічний супровід – складний цілісний процес взаємодії учасників навчально-виховного процесу, що містить у собі такі складові (Рис. 1).

Практика показує, що психологічна просвітницька, а також освітня діяльність фахівців команди психолого-педагогічного супроводу спрямована на підвищення рівня психологічної культури, розвиток психолого-педагогічної компетенції усіх учасників навчально-виховного процесу (учні, адміністрація закладу загальної середньої освіти, педагогічні кадри, батьки) [7].

Важливо, психолого-педагогічний супровід учнів з особливими освітніми потребами здійснюється у декількох напрямках, а саме:

Рис. 1. Зміст психолого-педагогічного супроводу учнів з ООП

1. Актуальний напрям – розв’язання проблем, пов’язаних з труднощами у навчанні школярів із особливими освітніми потребами, організацією корекційного виховання, надання своєчасної та дієвої допомоги при проявах неадекватної поведінки, появі труднощів спілкування та взаємодії.

2. Перспективний напрям – саморозвиток особистості, формування психологічної й соціальної готовності до подальшої життєдіяльності, виховання самостійності та відповідальності, розкриття потенціалу [4].

3. Діяльнісний напрям – надання психолого-педагогічних й корекційно-розвиткових послуг, реалізація поставлених завдань у процесі навчання та супроводу на підставі висновку фахівців інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ), розроблення ППР, систематичний моніторинг виконання, встановлення

динаміки розвитку школярів з особливими потребами, організація та проведення корекційної роботи.

До вищезначених напрямів додаються пошукова робота, організаційна та методична діяльність, ведення документообігу тощо. Завдяки тісній співпраці з фахівцями спеціальних закладів освіти, інклюзивно-ресурсних центрів, медичних і соціальних установ й організацій, фахівці команди психолого-педагогічного супроводу роблять висновки, приймають важливі рішення щодо внесення змін до укладеної ППР, накреслюють нові шляхи гармонійного розвитку особистості на основі урахування її навчальних можливостей, специфіки розвитку, індивідуальних та вікових особливостей.

Висновки. Отже, психолого-педагогічний супровід – неперервний, цілеспрямований процес, що має системний характер та містить у собі низку заходів

щодо організації навчально-виховного процесу задля всебічного розвитку особистості. Це незамінна складова всього навчально-виховного процесу шкіл з інклюзивним навчанням, стрижнева умова реалізації завдань щодо включення осіб з порушеннями розвитку до закладів загальної середньої освіти. **Перспективи подальших досліджень** полягають у пошуках нових форм, методів, прийомів та засобів удосконалення інклюзивної діяльності шкіл, забезпечення толерантного освітнього середовища закладу освіти, формування життєво значущих компетентностей учнів з особливими потребами та задоволення їх освітніх потреб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барташнікова І.А. Діагностика готовності дітей до навчання в школі. Тернопіль : Богдан, 1998. С. 56–58.
2. Афузова Г. Організація психолого-педагогічного супроводу в інклюзивних загальноосвітніх закладах. *Науковий Вісник МНУ ім. В. Сухомлинського. Психологічні науки*. 2017. № 2 (18). С. 11–18. URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/psihol-visnik-18-2017-4.pdf>
3. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
4. Злочевська Л.С. Психолого-педагогічний супровід як інструмент цілісного розвитку та саморозвитку в професійному самовизначенні учнівської молоді: арт-терапевтичний підхід. URL: https://lib.iitta.gov.ua/3677/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3_%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2_%D0%B4_%D1%8F%D0%BA_%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82.pdf
5. Матвеева Н., Ткачшин Н., Ярошко І. Аспекти духовного розвитку учнів з ООП. *Молодь і ринок*. 2023. № 1 (209). С. 145–149.
6. Про затвердження примірної постанови про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП в закладі загальної середньої та дошкільної освіти. МОН України № 609 від 08.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#Text>
7. Сасіна І.О., Гребенюк Т.М. Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з порушенням зору в умовах інклюзивного навчання. *Актуальні питання корекційної освіти*. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/33514/Sasina_Grebeniuk.pdf?sequence=1

REFERENCES

1. Bartashnikova, I.A. (1998). *Diahnostyka hotovnosti ditei do navchannia v shkoli* [Diagnostics of children's readiness to study at school]. Ternopil, pp. 56–58. [in Ukrainian].
2. Afuzova, H. *Orhanizatsiia psikhologo-pedahohichnoho suprovodu v inkluzyvnykh zahalnoosvitnikh zakladakh* [Organization of psychological and pedagogical support in inclusive general educational institutions]. *Scientific Bulletin of MNU named after V. Sukhomlynskyi. Psychological sciences*. 2017. No. 2 (18). pp. 11–18. Available at: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/psihol-visnik-18-2017-4.pdf> [in Ukrainian].
3. *Derzhavnyi standart pochatkovoї zahalnoi osvity* [State standard of primary general education]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
4. Zlochevska, L.S. *Psikhologo-pedahohichni suprovod yak instrument tsilisnoho rozvytku ta samorozvytku v profesiinomu samovyznachenni uchnivskoi molodi: art-terapevtychnyi pidkhid* [Psychological and pedagogical support as a tool of holistic development and self-development in the professional self-determination of student youth: an art-therapeutic approach]. Available at: https://lib.iitta.gov.ua/3677/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3_%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2_%D0%B4_%D1%8F%D0%BA_%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82.pdf [in Ukrainian].
5. Matveieva, N., Tkachyshyn, N. & Yaroshko, I. (2023). *Aspekty dukhovnoho rozvytku uchniv z OOP* [Aspects of the spiritual development of pupils with special education]. *Youth and the market*. No. 1 (209). pp. 145–149. [in Ukrainian].
6. *Pro zatverdzhennia prymimoho polozhennia pro komandu psikhologo-pedahohichnoho suprovodu dytyny z OOP v zakladi zahalnoi serednoi ta doshkilnoi osvity*. MON Ukrainy № 609 vid 08.06.2018 [On the approval of an exemplary regulation on the team of psychological and pedagogical support of a child with special needs in an institution of general secondary and preschool education. MES of Ukraine No. 609 dated 06/08/2018]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#Text> [in Ukrainian].
7. Sasina, I.O. & Hrebeniuk, T.M. *Osoblyvosti psikhologo-pedahohichnoho suprovodu ditei z porushenniam zoru v umovakh inkluzyvnoho navchannia* [Peculiarities of psychological and pedagogical support of children with visual impairment in conditions of inclusive education]. *Current issues of correctional education*. Available at: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/33514/Sasina_Grebeniuk.pdf?sequence=1 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 21.11.2023

“Освіта дає силу, що допомагає перетворювати інформацію в реальний сенс”.

Роберт Кійосакі
американський інвестор, бізнесмен, письменник

